

Sınıf Yönetimi Açısından Etkili Öğretmen Davranışları

Yrd.Doç.Dr.Ali Rıza TERZ

Yeni bir bin yılla birlikte artan değişim hızı ve bu hıza ayak uydurabilecek nitelikli insan gücü yetiştirmek zorunda olan eğitim sistemimizin başarısı nitelikli öğretmenlere bağlıdır. Nitelikli insan gücünün yetiştirildiği yer sistemin en işlevsel parçası olan okul ve sınıftır. Bu nedenle etkili bir okul ve sınıf yönetiminin var olması gerekliliği kaçınılmaz olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sınıfı bir sistem olarak algılamayı gerektiren sınıf yönetiminin eğitim ve öğretim üzerindeki etkisi alanyazında genel kabul gören bir anlayış biçimidir. Etkili bir sınıf yönetimi olmaksızın sınıf ortamında öğrenciye kazandırılmak istenen davranış biçimlerinin istenen düzeyde gerçekleşebileceğini söyleyebilmek zordur.

Sınıf yönetimi, kaynakları örgütleme, çevreyi etkili bir biçimde düzenleme, öğrenci gelişimini gözleme, ortaya çıkabilecek öğrenci sorunlarını önceden tahmin edebilme gibi unsurları içeren sınıftaki hayatın bir orkestra gibi yönetilmesidir⁽¹⁾. Sınıf yönetimi bir öğretim sistemi olmayıp, modern sınıfın kaçınılmaz çeşitliliğini, karmaşıklığını eşgüdümleyen sistematik bir yöntemdir⁽²⁾.

Bir yöntem olarak sınıf yönetiminin çeşitli dinamiklerin etkileştiği sınıf ortamında öğretmenlerin yönetim becerileri üzerinde odaklaştığı söylenebilir. Öğretmenin yönetim becerileri sınıf içi kadar; aile, okul çevresi, toplum ve okul kültürü gibi diğer sistem öğelerini kapsayan geniş bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sınıf yönetiminin değişkenlerini öğretmen, öğrenci, okul programı, eğitim ortamı, eğitim yönetimi, aile ve çevre olarak sıralayabiliriz. Ancak bu değişkenler içerisinde en stratejik olanı öğretmenlerdir. Çünkü eğitim süreçlerinin düzenlenmesinden ve yürütülmesinden öğretmen sorumludur^(3,4).

Bu anlamda etkili bir biçimde yönetim yetenekleri olmaksızın öğretmenlerin diğer becerileri etkisiz kalabileceği gibi iyi bir sınıf yönetimi ve organizasyonu öğretmenleri karşılaştıkları bir çok zorluktan da kurtarır⁽⁵⁾.

Eğitim sisteminin en küçük birimi olan sınıf, eğitim amaçlarının davranış boyutuna aktarıldığı işlevsel ve özel bir çevredir. Bu anlamda sınıf ortamının dinamik süreçlerin etkileştiği bir alan olduğu söylenebilir.

Bu dinamik süreçleri eğitim ve öğretimin hedefleri doğrultusunda yönlendirecek öğretmene önemli görevler düşmektedir. Etkili sınıf yönetiminin önemli değişkenlerinden birinin öğretmen davranışları olduğu söylenebilir.

Öğretmen bir yandan bilgi, beceri ve tutumlarıyla öğrencilerinin eğitimi görevini yürütürken diğer yandan davranışları ile onları etkiler. Öğretmenin samimi, anlayışlı sabırlı olması öğrenciyi olumlu düşünmeye sevk edecek aksi davranışlar ise öğrenci üzerinde olumsuz etki yaratacaktır⁽⁶⁾.

Etkili sınıf yönetimi sadece sınıftaki süregelen olaylara ve davranış yönetimine dikkat edilmesini değil aynı zamanda öğretmenlerin öğretim uygulamalarında nasıl davranacaklarına ve bu uygulamaları nasıl örgütleyeceklerine de dikkat edilmesini gerektirir. Bu anlamda öğretmenin sınıf yönetimi etkinliklerinin, hedeflerin ve dersin içeriğinin tümüyle ilişkilidir^(7,8).

Öğretmen, öğrencilerin davranış sorunlarını ortadan kaldırmak ve öğretme ve öğrenme çevresinin yaratılması ve sürdürülmesi için gerekli olan hazırlıkları yaparak uygulamalı ve sürdürülmelidir⁽⁹⁾.

Bu öncelikle öğrencilerin öğrenmeye ayrılmış olan süreyi verimli biçimde değerlendirmeleri ve ikinci olarak öğrencilerde sorumluluk bilincinin gelişmesi ve davranışlarını kontrol becerisi kazanmalarını sağlama açılarından önem taşımaktadır. Öğretmen, plânlamadan, önceden tahmin edemeyeceği sorunların üstesinden gelme ve öğrenciyi istenilen amaçlar yönünde eşgüdümlemeye kadar geniş bir yelpaze içerisinde sınıf ortamının örgütlenmesini yönetim becerilerine dayalı olarak düzenleyebilmelidir.

Bu düzenlemenin istenen düzeyde gerçekleşebilmesinin, sınıftaki olaylar örgüsünün tek tek parçalarını değil, tümünü birden göz önünde tutularak başarılabileceği söylenebilir.

Öğretmenler öğrencilerin sadece yetenek ve öğrenme alışkanlıklarına değil, aynı zamanda davranışlarına da dikkat etmelidirler. Davranış kontrolü sınıf yönetiminin önemli bir ögesidir⁽¹⁰⁾.

Pozitif bir çevre yaratmak ve problemleri önlemek için öğretmenler bireysel farklılıkları göz önünde bulundurmalı olumlu davranışları ve öğrenci motivasyonunu desteklemelidir⁽¹¹⁾.

Bu aynı zamanda davranışların etkili yönetildiği, istenmeyen davranışların sınıfın katılımını ve motivasyonu düşürmeden en aza indirilmiş olduğu bir sınıf anlamına da gelmektedir.

Davranışların ve öğrenmenin iyi yönetildiği sınıfta, öğrenciler öğretim amaçlarını gerçekleştirir ve amaçların gerçekleşmesini engelleyen davranışlar gözlenmez⁽¹²⁾.

Öğrencilerin öğretimin amaçlarına beklenen düzeyde ulaşabilmelerini kolaylaştıran sınıf yönetiminde önemli bir aktör olan öğretmenin belirli bir takım ilkeleri takip etmesi ve sınıf ortamında bu ilkelere uyulması gerekliliği vardır.

Bu ilkelere öğretmen rollerinin izleyeceği aşamalar da denilebilir. Bunları öğrencinin derse giriş davranışlarının desteklenmesi, öğrenci gelişimine yardım için harekete geçebilme ve bu gelişim için başvurulacak bir sonraki aşamanın doğru bir biçimde tespit edilmesi olarak ifade edebiliriz⁽¹³⁾.

Bu konuda etkili sınıf yöneticilerinin şu ilkeleri unutmamaları gereği üzerinde durulmaktadır⁽¹⁴⁾:

- Sınıftaki hareket yöntemlerini, standartlarını ve iletişim döngüsünü öğrenciler açısından oluşturun.
- Öğretim için önceden plân yapın ve öğrencilerin ihtiyaçlarına uygun materyalleri önceden hazırlayın.
- Öğrenci gelişimini takip eden değerlendirme (accountability) sistemleri geliştirin.
- Öğrenme uygulamalarına ayrılan zaman ve görevlerinizi analiz edin.
- Öğretimle ilgili kurallara ve standartlara uyumu gözleyin. Öğrencilerin bunları anlamalarına yardımcı olun.

Sınıf yönetimi ile oluşturulacak öğrenme çevresi öğrencilerde öğrenme isteğini, bilgiyi almaya hazır bulunmuşluğu, derslerin içeriğinin anlaşılmasını artıran bir öğretim çevresidir. Öğrenme etkinliklerinin düzenleyicisi olarak öğretmen, öğrenci üzerine odaklaşan öğrenci merkezli bir öğretmeni de ifade etmektedir.

Öğrenme çevresi; fiziksel, sosyal ve eğitimsel çevre olmak üzere üç kavramı ihtiva eder. Öğretmen ihtiyaçlara göre her kavramı öğrencileriyle etkili bir iletişime girerek iyi plânlayabilmeli ve yönetebilmelidir⁽¹⁵⁾.

Etkili öğretmenler sınıf içi davranışlarında olduğu kadar mesleklerinde de ön plâna çıkan öğretmenlerdir. Etkili öğretmenlerin temel özelliklerinden biri de öğrenme çevresini oluştururken bilişsel duyuşsal ve psiko-motor öğrenmelerin üçüne birden önem vermeleridir⁽¹⁶⁾.

Başarılı bir sınıf yönetiminin en temel anahtarı uygulamalar ile ilgili olarak plân yapmaktır. Öğretmen yapacağı plânla birlikte etkili bir biçimde başarılı olabilmek için istenmeyen davranışları ortaya çıkaran olayları da hesaba katarak davranışını oluşturmalıdır.

Bu bağlamda öğretmen, uygun bir öğretim yöntemi belirlemez ve esnek bir yaklaşım biçimi sergilemezse en iyi ders plânı bile başarısızlığa uğrayabilir. Sınıftaki zamanın kullanımı ile ilgili çalışmalar zamanın öğrenme üzerinde önemli bir faktör olabileceğini, zamanın kullanımına sadece öğretmenlerin değil, öğrencilerin de ihtiyacı olduğunu göstermiştir.

Çoğu disiplin sorunları derse düzenli bir başlangıç yapılamamasından kaynaklanmasına rağmen, ikinci en çok sorun yaratan kısım ise dersin bitimidir⁽¹⁷⁾. Dikkatli bir şekilde plânlanmış bir ders bitimi tecrübeli öğretmenler bir uygulamadan diğerine geçişi başarıyla yapabildikleri bir yöntemdir⁽¹⁸⁾.

Zamanın etkili bir şekilde kullanımı, öğretmenin öğrenciye belirli bir ders saati içerisinde kazandırması gereken bilgi, tutum ve davranışların istenilen düzeyde oluşmasında önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sınıftaki uygulamaların akıcılığı, disiplin açısından önemlidir. Çünkü dersin bölünmesi öğretmen ve öğrencinin dikkatinin bozulmasına ve ilgisinin azalmasına neden olur⁽¹⁹⁾.

Doğru dengeyi bulmak çoğu zaman kolay bir iş değildir. Aynı şeyler üzerinde devamlı bir şekilde durmak sıkıcılığa ve monotonluğa; çok fazla değişiklik yapmak ise zihinlerin karışmasına neden olabilir.

Öğrenciler genellikle canlarının sıkıldığı, otoriteye karşı çıkma ihtiyacı duyduklarında istenmeyen davranışlarda bulunabilirler. Öğretmen öğrencilerin derse etkili katılımlarını sağlayarak istenmedik davranışları azaltabilir⁽²⁰⁾.

Konularına hakim olan öğretmenler öğrencilerini derse aktif olarak katarlar. Bu öğretmenler ders sunularını açık öğrencilerin öğrenme esnasında karşılaştıkları sorunları bilen, öğrencilerin soruları için hazır ve verdikleri cevaplarda herhangi bir kaçamak ve belirsizlik olmayan öğretmenlerdir⁽²¹⁾. Öğrencilerin etkili katılımını sağlayabilmek için öğretmen, dikkati toplayıcı değişik öğretim yöntemlerini, sınıfla açık bir iletişime girmeyi, konunun gerçek hayatla bağlantılarını kurarak işlemeyi kullanabilir.

Öğretmenliğin ilk yıllarında sınıf yönetimi öğretmenlerin zamanlarının önemli bir bölümünü alır. Ancak davranış yönetimi ile ilgili karşılaşılan güçlükler sadece deneyimsiz öğretmenlerle sınırlı değildir. Deneyimli öğretmenlerinde sınıf yönetimi ile ilgili stratejilere gereksinimi vardır⁽²²⁾. Sınıf yönetimi ile ilgili olarak öğretmenlerin karşılaştığı güçlükler sınıf yapısından ve öğrenciden kaynaklandığı kadar öğretmenden de kaynaklanmaktadır. Öğretmenden kaynaklanan sorunlar öğretmenin yönetim ve öğretim tarzı, öğrencilerde düşük beklenti belirleme, öğretmenin kişisel özellikleri, öğrenci rolünü algılama biçimi olarak ifade edilebilir⁽²³⁾.

Etkili bir sınıf yönetimi için tecrübe kazanılmasını beklemenin hem öğretmen açısından hem de öğrenci açısından eğitim ve öğretim hedeflerine ulaşmada sorunlar doğuracağından hareketle, kuram-uygulama arasında paralellikler kurarak gerçeğe ulaşmak daha doğru gözükmektedir.

Sınıf gerçeğini anlamlandırmada deneyim ve uzmanlıkla ilgili olarak öğretmenler arasında yöntem farklılıklarının olduğu, uzmanlaşmış öğretmenlerin sınıfın içerisinde önemli olanla önemli olmayanı ayırt etmede daha yetenekli oldukları ve dersin bir bölümünün başlangıç ve bitimi ile ilgili olarak daha açık bir ileti kullandıkları ifade edilmektedir⁽²⁴⁾.

Öğretmenin neşeli, mutlu ve kendine güvenli hâli güdü, tersi görüntüler olumsuz etki yapmaktadır. Öğretmenin duygusal durumu, sınıfta rahat olup olmaması her türlü kararını etkilemektedir⁽²⁵⁾. Olumsuz duygular tepkimeler neticesinde karar veren öğretmenlerin etkili karar verebileceklerini söyleyebilmek zor görülmektedir. Bu nedenle öğretmenlerin problemlerinden arınarak sınıfa girmeleri daha etkili karar alıp uygulamalarını sağlayabilir.

Etkili öğretmen davranışları ile ilgili olarak uygulamalı bir yaklaşımı benimseyen Fontana etkili sınıf yöneticileri olacak öğretmenlere uygulamaları gereken temel kuralları şu şekilde ifade etmektedir⁽²⁶⁾.

• **Dakik olun:** Çoğu sınıf problemleri öğretmenin sınıfa geç gelmesi ile başlar. Derse zamanında gelmeniz öğrenciyi ve dersi önemseydiğiniz görüntüsünü verir.

• **İyi hazırlanın:** Derse iyi hazırlanmak öğretim hedeflerine ulaşmak için önemlidir. Öğrenci öğrenmek için oradadır. Öğrenme hedeflerine ulaşılması sizin derse etkili bir biçimde hazır olmanıza bağlıdır.

• **Hızlı bir şekilde derse başlayın:** Öğrencilerin dikkatini ve katılımlarını sağlayacak yöntemlerle başlayarak derse hızlı ve kararlı bir başlangıç yapın.

• **Tüm sınıfın katılımı konusunda ısrarcı olun:** Konuyu açıklamaya başlamadan tüm sınıfın dikkatini derse toplayın.

• **Sesinizi etkili bir biçimde kullanın:** Ses, öğretmenin sınıfta olan etkileşiminde en önemli öğedir. Sesini etkili kullanan bir öğretmenin öğrencinin dikkatini toplamada, sesini etkili kullanamayan bir öğretmene nazaran daha avantajlıdır.

• **Karışıklıklarla uğraşabilmek için açık stratejileriniz olsun:** Beklenmeyen bir durumda nasıl davranılacağı bilinirse sorunlar kolayca halledilebilir.

• **Karşılaştırma yapmaktan kaçının:** Öğrenci performansları hakkında karşılaştırma yapmak sınıfta bölünmelere neden olabilir. Düşük performanslı öğrencilerin tamamen kaybedilmesine yol açabilir.

• **Verdiğiniz sözleri tutmaya dikkat edin:** Verilen sözlerin tutulmaması sınıfta güveni zedeleyebilir.

• **Sınıfı amacına uygun bir biçimde organize edin:** Oturma düzeni, araç ve gereçlerin uygun bir biçimde yerleştirilmesi iyi bir organizasyon için gereklidir.

• **Öğrencilerin problemleri ile ilgilenin:** Öğrencinin ders içi ve ders dışından kaynaklanan problemleri ile ilgilenmek öğrencinin derse katılımını artırabilir.

Etkili öğretmenlerin sınıf içi davranışları değerlendirildiğinde yönetim açısından liderlik özellikleri gösterdiği, duygusal yönden ise öğrencilere yakın duran, onların sınıf içi ve sınıf dışındaki problemlerine eğilen bir yol izlediği söylenebilir.

SONUÇ

Sınıfın karmaşıklığını ve çeşitliliğini eşgüdümleyen, öğrenme çevresini daha etkili bir şekilde oluşturan bir yöntem olarak sınıf yönetimi, sınıftaki uygulamaların tümüyle ilişkilidir. Bu uygulamaların hazırlayıcısı ve yönlendiricisi olarak öğretmen davranışları öğrenme hedeflerine ulaşmada önemli bir etkidir. Bu nedenle öğrenci ihtiyaçları çerçevesinde öğretmen gerektiğinde bir lider, gerektiğinde bir arkadaş olabilmelidir.

Uygun bir ortam oluşturulduğunda, doğru program ve doğru yöntemlerle her insanın öğrenme isteğinin artacağı ve "bütün öğrencilerin öğrenebileceği" söylenebilir.

---

* Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

- (1) J. Kasin Lemlech. **Classroom Management**, Longman Press, Newyork. 1988, s.3.
- (2) R Waterhause. **Classroom Management**, Educational Press, Stafford, 1990, s.5.
- (3) Ayhan Aydın. **Sınıf Yönetimi**, Anı Yayıncılık, Ankara, 1998, s.16.
- (4) E.C. Wragg. **Class Management**. Roudledge, London, 1993, s.1.
- (5) Sheila Macrae. "Classroom Management and Organization", **Becoming a Teacher**, (Ed.)Justin Dillon. M.Maguire. Open University Press, Newyork, 1998, s.128-140.
- (6) Nezahat Güçlü. "Öğretmen Davranışları", **Millî Eğitim**, 147, 2000, s.21-23.
- (7) Julie P. Sanford ve Edmund Emmer. **Understanding Classroom Management**, Prentice Hall, New Jersey, 1988, s.57.
- (8) M. Cohn. **To be a Teacher**, Random Hause, Newyork, 1987, s.216.
- (9) Daniel L. Duke. **Teacher's guide to classroom management**, Random Hause, Newyork, 1984, s.3.
- (10) Peter Mortimore, Pamela Sammos. "**Teacher Expectation.**" **Teaching and Learning in the Primary School**. (Ed.) Andrew Pollard and Jill Bourne.The Open University, Newyork, 1997, s.99-109.
- (11) Anita Woolfolk. **Educational Psychology**, Allan and Bacon Inc., Boston, 1998, s.474.
- (12) Mehmet Özyürek. **Sınıfta Davranış Yönetimi**, Karatepe Yayınları, Ankara, 1996, s.9.
- (13) Wynne Harlen. **The Teaching of Science in Primary Schools**, David Fulton Publishers, London, 1998, s.66.
- (14) J. Kasin Lemlech. **a.g.e.**, s.6.
- (15) Shirley Bull ve Jonathan Solity. **Classroom Management**, Roudledge, London, 1987, s.35.
- (16) Donald C. Orlich, Robert J. Harder, Richard C. Kalahan. **Teaching Strategies**, Houghton Mifflin Company, Boston, 1998, s.360-389.
- (17)Janet R. Moyles. **Organizing for Learning in the Primary Classroom**, Open University Press, Buckingham, 1992, s.113.
- (18)Colin J. Smith ve Robert Laslett. **Effective Classroom Management**, Roudledge, London, 1996, s.5.
- (19) Smith ve Laslett. **a.g.e.**, s.8.

(20) Mnire Erden, Y. Akman. **Eğitim Psikolođisi**, Arkadaş Yayınları, Ankara, 1995, s.256.

(21) Woolfolk **a.g.e.**, s.503.

(22) zyrek. **a.g.e.**, s.9.

(23) Blent ztrk. "Sınıfta İstenmeyen Davranışların nlenmesi ve Giderilmesi", **Sınıf Yönetimi**, (Ed.) Emin Karip, Pegem Yayıncılık, Ankara, 2002, s.144-156.

(24) David Berliner. "Teacher Expertise" **Teaching and Learning in the Primary School**. (Ed) Andrew Pollard and Jill Bourne, The Open University Press, Newyork, 1997, s.72-79.

(25) Hseyin Bařar. **Sınıf Yönetimi**, M.E.B. Yayınları, İstanbul, 1999, s.118.

(26) David Fontana. **Classroom Control**. The British Psychological Society, London, 1985, s.125-133.